

часом не нанести їй небезпечних і незворотних наслідків. Особливо це стосується сучасної ситуації щодо української мови, де розуміння її ролі і статусу у суспільстві є яскравим показником культурності і громадянської грамотності української людини.

Список літератури:

1. Гегель Г.-В.-Ф. Система наук. Часть первая./ Феноменология Духа . – СПб., 1994.
2. Мамардашвили М. К. Эстетика мышления. – М., 2000.
3. Мамардашвили М. К. Необходимость себя. / Лекции. Статьи. Философские заметки. - М., 1996.
4. Кант И. К вечному миру / Трактаты о вечном мире.

Жмайло І.О.

(Національний педагогічний університет
ім. М.П.Драгоманова)

Роль митця у подоланні кризи ідентичності в перехідному суспільстві

На зламі ХХ-ХХІ ст. можна спостерігати процеси переходу в їх тотальному вияві, тобто в розгортанні на всіх рівнях: на рівні культури, суспільства, особистості, мистецтва тощо. Подібні явища, що періодично приходять на зміну відносно стабільним епохам, стали предметом наукової рефлексії таких дослідників, як П.Сорокін, Є.Тоффлер, М.Хренов, В.Лосев та інші. Хоча вчені не дійшли одностайної думки щодо часово-просторових меж перехідних епох, більшість визнає важливість подальшого дослідження феномену перехідності, яке повинно включати аналіз всіх зафіксованих історією фактів переходу.

У найбільш загальному розумінні, ситуація переходу - це розрив, виняткове порушення спадкоємності, переоцінка всіх цінностей. Суть переходу полягає у тому, що в його формах в історії відбувається розвиток, тобто перехід від однієї стадії, фази, циклу до іншої. Наслідками такого переходу можуть бути як прогресивні, так і регресивні явища (зокрема, коли в процесі переходу відбувається повний розрив з існуючою системою

цінностей, як констатують Е.Берн, М.Бердяєв, аналізуючи суспільні революції). Серед основних трансформацій суспільної свідомості, що є наслідками процесу переходу, виділяються розпад універсальної картини світу та криза колективної ідентичності. Звідси випливає виняткова потреба людини перехідної доби в новій ідентичності, яка формується за допомогою мислителів і митців.

Митець існує у певному суспільстві, отже, є носієм колективної ідентичності. Поруч із цим, як особистість творча, він також є носієм певної кількості варіантів суспільного розвитку. Ця обставина в період розпаду колективної ідентичності як наслідку перехідної ситуації виявляється позитивною. Криза ідентичності, в колективному сенсі, полягає у подоланні традиційних цінностей, їх оновленні і перевтіленні, що, на думку М.Хренова, теж є своєрідним творчим актом (1,182). Масова свідомість є консервативною і не здатною на творчий акт, але вона здатна до наслідування, звідси, для подолання кризи колективної ідентичності необхідний взірець. Саме таким взірцем є поведінка і епосіб мислення творчої особистості. В цьому контексті виняткового значення набуває ідейна спрямованість митця та усвідомлення ним своєї суспільної ролі.

Яскравим прикладом усвідомлення митцем свого суспільного призначення в епоху тотальної зміни соціальних орієнтирів є діяльність видатного українського митця початку ХХст. Леся Курбаса. Спрямованістю на громадянський статус мистецтва, ідеєю творення засобами мистецтва людини – громадянина, а засобами театру – громадянського суспільства відзначається вся його творча діяльність. У своїх численних статтях та виступах митець говорить про потребу в мистецтві нового типу, зокрема про театральне мистецтво, що повинно відповідати новим історичним реаліям і виконувати важливу місію культурного і політичного чинника (3,616-617). Для реалізації цієї програми Курбас як керівник театру докладно вивчав свою референтну групу, яку складали представники різних соціальних прошарків та носії різних картин світу, тому митець постійно корегував свою діяльність, узгоджуючи її з тогочасною колективною свідомістю. У

відповідності до цієї мети він моделював на сцені людину з високими моральними ідеалами, наділяючи її «рисами історичного оптимізму і цільності світовідчуття» (2,222), так потрібними тогочасному глядачеві. Втіленню цієї мети слугував розроблений Курбасом метод образного перетворення – технічний прийом, що дозволяв активізувати свідомість глядача, зняти старі стереотипи для загострення новизни сприйняття. Актор цього методу був ніби відстороненим коментатором ролі, і це провокувало глядача на участь у виставі, залучало до діалогу і, насамкінець, допомагало виробленню критеріїв оцінки нової дійсності. Хоча історичні реалії склалися в подальшому трагічно для митця, обірвавши на злеті його творчі пошуки, внесок Курбаса у розвиток української (і світової) культури та вплив на формування нової суспільної свідомості важко переоцінити.

Отже, феномен перехідності супроводжує суспільство протягом усієї історії його існування, періодично виникаючи на протигагу періодам відносної стабільності. Криза колективної ідентичності, що виникає внаслідок процесів переходу, народжує потребу у її подоланні шляхом формування нових колективних цінностей. Виняткова роль у цьому процесі належить мислителям і митцям. Стаючи певним взірцем, вони покладають на себе велику відповідальність за якість духовного життя суспільства. Від напрямку творчих пошуків митця великою мірою залежать наслідки процесу переходу.

Список літератури:

1. Хренов Н.А. Культура в епоху соціального хаоса. – М., 2002.
 2. Корнієнко Н.М. Лесь Курбас: репетиція майбутнього. – К., 1998.
- Лесь Курбас. Філософія театру (упоряд.М.Лабінський). – К., 2001.